

تله فیلم

تعریف، مشخصه و کارکردها در رسانه ملی

سهیلا نجم

www.ketab.ir

سروش

تهران - ۱۳۹۴

شماره ترتیب انتشار: ۱۶۹۴

نجم، سهیلا، ۱۳۳۱-
تله فیلم: تعریف، مشخصه و کارکردها در رسانه ملی / نویسنده: سهیلا نجم.
تهران: صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش؛ ۱۳۹۴.
۲۴۰ ص: مصور.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۲-۰۹۶۷-۶

وضعیت فهرست‌نویسی: فیفا
الف. فیلم تلویزیونی. ب. فیلم تلویزیونی -- ایران. پ. تلویزیون -- برنامه‌ها. ت. تلویزیون -- ایران.
صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۴ ۸۳۸/ن ۸۹۸ TR
رده‌بندی دیویی: ۷۷۸/۵۹
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۳۹۳۵۷۷۴

تهران، خیابان استاد شهید مطهری، تقاطع خیابان شهید دکتر مفتاح، ساختمان: سروش

مرکز پخش: ۸-۸۸۳۴۵۰۶۳

www.soroushpublishingco.ir

عنوان: تله‌فیلم

نویسنده: دکتر سهیلا نجم

طراح گرافیک: سیدایمان نوری نجفی

چاپ اول: ۱۳۹۴

قیمت: ۱۴۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۲-۰۹۶۷-۶

این کتاب در پانصد نسخه در چاپخانه انتشارات سروش لیتوگرافی، چاپ و صحافی شد.
همه حقوق محفوظ است.

فهرست

۷	مقدمه
۱۱	۱. جایگاه نمایش در تلویزیون
۲۵	۲. پیشینه تولید فیلم در ایران و جهان
۶۵	۳. درام‌شناسی تلویزیونی
۱۱۹	۴. ابعاد مختلف ژانر در برنامه‌های تلویزیونی
۱۳۱	۵. ساختارشناسی درام تلویزیونی
۱۵۷	۶. ساختارشناسی تله‌فیلم
۱۹۹	۷. ابعاد کاربردی و کارکردهای تله‌فیلم در رسانه ملی
۲۱۱	پیشنهادها
۲۱۵	خلاصه چند قاعده کلیدی
	منابع
۲۲۱	فارسی
۲۲۳	خارجی
۲۲۷	نمونه‌های خارجی مشاهده شده برای بررسی
۲۲۹	گفت‌وگوها
۲۳۱	فهرست تعدادی از فیلم‌های تلویزیونی تولید رسانه ملی
۲۳۷	نمایه

مقدمه

یکی از مهم‌ترین انواع برنامه‌ها در تلویزیونی در جهان را ژانرهای (گونه‌های)^۱ مختلف داستانی تشکیل می‌دهند؛ اِستِپ آپرا (soap opera) و کمدی‌های موقعیت (comedies) (sit com یا de situation) گرفته تا فیلم‌های بلند داستانی که با عناوینی مانند «فیلم هفته»، «فیلم تی‌وی» و «تله‌فیلم» از آن‌ها نام برده می‌شود. و این عنوان آخر، یعنی «تله‌فیلم»، به‌ویژه با اطلاق آن به نام فیلم‌های ۹۰ دقیقه‌ای ایران، با ابهامات بیشتری روبه‌روست. امروزه تله‌فیلم، که بیشتر با عنوان فیلم هفته از آن یاد می‌شود، به محصولات تلویزیونی با ساختار و زیبایی‌شناسی خاص در پیوند با تلویزیون و با مدت زمانی حدود ۷۰ تا ۹۰ دقیقه اطلاق می‌شود. بنابراین منظور از تله‌فیلم به کاررکن فیلم‌های بلند داستانی تلویزیونی است. این گونه فیلم‌ها نسبت به گونه‌های دیگر داستانی در تلویزیون، اغلب از سطح بالاتری برخوردارند و با وجود بسیاری از محدودیت‌های بازداشته، از طریق به‌کارگیری امکانات خود، روند رو به رشدی را طی می‌کنند، به‌طوری‌که می‌توان گفت، تولیدات تله‌فیلم تحول بزرگی در شبکه‌های جهانی ایجاد کرده است.

مهم‌ترین نکته در تألیف این کتاب بیان مسئله «تشخص تلویزیونی تله‌فیلم»، به‌ویژه در مرز تشابه و افتراق آن با فیلم سینمایی است و درواقع محور اصلی کار را تشکیل می‌دهد. این تشخص به مثابه کانونی است که ویژگی‌های ساختاری تله‌فیلم حول آن شکل و در ارتباط آسیب‌پذیر مستقیم و مهمی با اصالت خلاقه تلویزیونی و تأثیرات مداوم مدل

^۱ به دلیل تخصصی بودن متن کتاب و تکرار زیاد کلمه ژانر از معادل فارسی آن که «گونه» است کمتر استفاده شده است. ویراستار

سینمایی قرار می‌گیرد. این خود منجر به ایجاد ارتباطی پیچیده و دیگرگون با تماشاگر تلویزیونی می‌شود که نه ارتباطی رادیویی است، نه تئاتری و نه سینمایی، به‌ویژه با وجود نزدیکی تناقض آمیزش به سینما — چه از نظر زبان و ساختار و چه از نظر شرایط پخش و دریافت آن از سوی تماشاگر تلویزیونی — از جهات مختلف از آن مجزا می‌شود.

بدین ترتیب تله‌فیلم با ورود به مثلی از سه دنیای ذهنی تماشاگر، یعنی جهان واقعی، جهان ساختگی، و جهان تقلیدی، موجبات امتزاج پیچیده‌ای از واقعیت/نمایش را در رسانه واقع‌نما، صمیمی و روزمره‌پرداز تلویزیون به وجود می‌آورد، که بی‌تردید خاص فیلم تلویزیونی و مخاطب آن است و با وجود وام‌هایی که از رسانه‌های دیگر (رادیو، مطبوعات) یا هنرهای دیگر (سینما، تئاتر) گرفته است، به صورت پروژه فرهنگی و هنری مهمی قرار می‌گیرد که باید موجب برانگیختن و بروز نوع خاص و منحصر به فرد تلویزیونی شود؛ همان چیزی که ما در اینجا آن را «تشخص تلویزیونی» می‌نامیم.

با توجه به اهمیت تشخص تلویزیونی در هویت فرهنگ‌ساز تولیدات صداوسیما و ساختار آن‌ها، و ریزه‌حدوش‌بودن آن در فیلم‌های بلند تلویزیونی (تله‌فیلم‌ها)، به‌طوری‌که اغلب در اعلام برنامه‌ها عنوان فیلم سینمایی بدان اطلاق می‌شود، این کتاب درصدد است ابتدا ابهام موجود در این زمینه را برطرف، سپس تله‌فیلم تک‌قسمتی را با انواع دیگر برنامه‌های داستانی تلویزیون مجموعه و سریال) مقایسه کند و پس از وضوح و روشنی ماهیت تله‌فیلم به ارائه معیارهای کاربردی و شاخصه‌های ساختاری روشن، به‌ویژه در فیلم‌نامه، جهت تولید و پخش این گونه اثر تلویزیونی، که روزبه‌روز بر اهمیت و شمار تولید آن‌ها افزوده می‌شود، بپردازد. بنابراین منظور از ویژگی‌های ساختاری در این کتاب، ساختار متن است، زیرا ساختار یک برنامه نمایشی به‌جز از هرگونه تشکلی، ابتدا از درون متن است که شکل می‌گیرد. به عبارت دیگر ساختار دیالکتیک (متنی) ساختار آغازین و بنیادین یک تله‌فیلم است.

بیش از یک دهه از تولید فیلم‌های بلند تلویزیونی در ایران می‌گذرد و در سال‌های اخیر روند کمی پرشتاب و روبه‌افزایشی را طی می‌کند که به‌طور کلی از یک سو بیانگر نیاز مبرم سازمان صداوسیما به تولید این‌گونه آثار به‌عنوان یک ضرورت است و از سوی دیگر هنوز تعریف و چارچوب مشخصی برای پاسخ به این نیاز ضروری وجود ندارد. بنابراین بدیهی است که راهکارهای کاربردی مناسب و روشنگر برای جهت‌دادن به ساخت موفقیت‌آمیز تله‌فیلم‌ها و ارتقای سطح کیفی و رفع آسیب‌های موجود آن

از اهمیت خاصی برخوردار است و می‌تواند به میزان زیادی از خرید انبوه فیلم‌های خارجی بکاهد، که علاوه بر ایجاد مشکل حق کپی‌رایت، از نظر فرهنگی و محتوایی نیز با سیاست‌های رسانه ملی همخوانی ندارند و نمی‌توانند گرایش‌ها و نیازهای تماشاگر تلویزیونی را برآورده کنند.

ساخت تله‌فیلم بستر مناسبی برای پرداختن به موضوعات مورد نیاز رسانه ملی به مناسبت‌های مختلف مذهبی، آیینی، تاریخی، اجتماعی، فرهنگی و همچنین پرداختن به رویدادها و موضوعات روز با فاصله زمانی اندک است.

تله‌فیلم جنبه کاربردی مهمی در زمینه پرداختن به موضوعات آموزشی، رسانه‌ای و فرهنگ‌سازی دارند که خود یکی از رسالت‌های رسانه ملی را تشکیل می‌دهد.

فیلم تلویزیونی سرمنای بی‌بره‌گیری از قابلیت‌های موجود در عوامل مختلف تولید صداوسیما از نو، سده گرفته تا کارگردان، بازیگر و تصویربردار و... است و تحقق چنین موضوعی بدون تهیه نقش مهمی در بروز خلاقیت‌های تلویزیونی عوامل تولید رسانه ملی دارد.